

УДК 371.302

ТЕХНОЛОГІЯ ІНТЕГРАЦІЇ ЗМІСТУ ІСТОРІЇ УКРАЇНИ ТА ОБРАЗОТВОРЧОГО МИСТЕЦТВА В СЕРЕДНІЙ ШКОЛІ

Хребто Т.С.

Харківський національний педагогічний університет ім.Г.С. Сковороди,
Україна, Харків

Теоретично досліджено технологію інтеграції змісту історії України та образотворчого мистецтва в середній школі, яка реалізується через використання виявлених загальних механізмів та педагогічних умов інтегрованих процесів у навчанні. Розроблено інноваційні способи конструювання дидактичної технології, які сприяють ефективному засвоєнню програмного матеріалу, розвивають емоційну пам'ять, допомагають засвоїти учням знання як елементи цілісної, єдиної системи. Запропоновано шлях розвитку школярів від естетичного сприйняття до творчого втілення історичних подій у художній формі, що може дати учневі цілісну картину світу і стати інструментом вирішення глобальних потреб у період розвитку суспільства.

Ключові слова: система, інтеграція знань, гуманітарні предмети, інтегративний процес, механізми та дидактичні умови інтеграції знань, способи інтеграції знань.

Хребто Т.С. Технология интеграции содержания истории Украины и изобразительного искусства в средней школе/ Харьковский национальный педагогический университет им. Г.С. Сковороды, Украина, Харьков

Теоретически исследованы технологию интеграции содержания истории и изобразительного искусства в средней школе, которая реализуется через использование выявленных общих механизмов и педагогических условий интегрированных процессов в обучении. Разработаны инновационные способы конструирования дидактической технологии, которые способствуют эффективному усвоению программного материала, развивают эмоциональную память, помогают учащимся усвоить знания как элементы целостной, единой системы. Предложен путь развития школьников от эстетического восприятия до творческого воплощения исторических событий в художественной форме, что может дать ученику целостную картину мира и стать инструментом решения глобальных потребностей в период развития общества

Ключевые слова: система, интеграция знаний, гуманитарные предметы, интегративный процесс, механизмы и дидактические условия интеграции знаний, способы интеграции знаний

Khrebto T.S. Technology of integrating the content of the history of Ukraine and fine arts in a secondary school / H.S.Skovoroda Kharkiv National Pedagogic University, Ukraina, Kharkiv

The technology of integrating the content of the history and fine arts of Ukraine in a secondary school, which is realized through the application of the revealed general mechanisms and pedagogic conditions in education, is theoretically studied. Innovative methods of designing didactic technology, which promote effective assimilation of the program material, develop emotional memory, assist schoolchildren assimilate knowledge as elements of integrated unified system are elaborated. The author suggested the way to the development of schoolchildren from aesthetic perception to creative implementation of historic events in an artistic form that can give a pupil an integrated world picture and become a tool for the solution of global needs during the development of the society.

Key words: system, integration of knowledge, humanitarian subjects, integrative process, mechanisms and didactic conditions of the integration of knowledge, the methods of the integration of knowledge.

Вступ. Сучасна стратегія розвитку цивілізації визнає необхідність не просто підвищення рівня освіти, а формування іншого типу інтелекту, цілісного мислення молоді людини. Згідно з існуючими поняттями про структуру людської свідомості, особистість характеризує цілісне мислення, в якому поєднуються елементи логічного та образного світосприйняття.

Криза сучасної системи освіти тісно пов'язана із загальною цивілізаційною кризою, коріння якої сягає в глибину історії людства та розкриває феномен розвитку людської свідомості. Історично склався тип лівопівкульового, тобто логічного мислення, яке запанувало в людському суспільстві, починаючи з IV ст. до н.е., і переважає до теперішнього часу. Відбулося порушення балансу природних можливостей людини, що призвело до дисгармонії настанов людини в діяльності. Криза мислення полягає в неекологічній експлуатації однієї з частин цілісного людського органу-мозку, в той час як інші симетричні органи людини працюють гармонійно. Теперішня ера інформатизації наполегливо вимагає нової філософії освіти, зміни парадигми педагогічного мислення і практики педагогіки. Зважаючи на цілісність природи, людина наближається до справжнього екологічного мислення, яке споконвіку властиве їй як частині системи природи, до ноосферного розвитку як нового цілісного мислення. Реальним результатом освітнього процесу слід вважати здібність людини користуватися гармонічними (сукупно логічним і образним) методами мислення. Особистість цілісна, тому і процес формування її повинен бути також цілісний.

У цілому, трансформація українського суспільства, що здійснюється під впливом глобалізаційних та євроінтеграційних процесів визначає інноваційні підходи у розв'язанні проблеми модернізації змісту середньої освіти і до пріоритетів державної політики відноситься розробка та запровадження освітніх інновацій, інформаційних технологій, інтеграція української освіти в європейський світовий освітній простір. Але традиційна система навчання заснована на різноманітності навчальних предметів, де основними є точні науки, перешкоджає формуванню в учнів загальної картини світу. Зрозуміло, що вирішення такої проблеми можливо лише в системі інтегрованої освіти. І тому, домінуючою тенденцією пізнавального процесу є один із перспективних напрямів удосконалення змісту освіти – це інтегрований підхід до організації її структури та засвоєння цілісних знань учнями середньої школи.

Концепція інтегрованої освіти, запропонована ще Я.А. Коменським, надзвичайно актуальна і перспективна. Інтеграція навчальних предметів в освіті відображає комплексний підхід до виховання та навчання, дозволяє виділити як головні елементи змісту, так і взаємозв'язки між навчальними предметами. «Все, що знаходиться у взаємозв'язку, повинно вивчатися у такому ж зв'язку», - підкреслював Я.А. Коменський [1, с.285].

У сучасних педагогічних дослідженнях вивчення і розробка проблеми

інтеграції змісту освіти здійснюється за такими напрямками: загально педагогічний, психологічний, дидактико – методичний. Сьогодні ми можемо говорити про наявність педагогічних концепцій, положень та ідей, що визначають зміст інтегровано-педагогічної діяльності в тій чи іншій галузі, рівні реалізації освітньо-виховних завдань. Серед них можна виділити концепції, які безпосередньо своїм предметом мають інтегративні процеси, що відображені в їх назвах. До таких ми відносимо концепції: внутріпредметні інтеграції педагогічних знань (В.І. Загвязинський), систему дидактичних систем (А.Л. Артем'єва, В.В. Гаврилюк, М.І. Махмутов), інтеграції загальної і професійної освіти (М.М. Берулава, Ю.С. Тюнников), інтегрування змісту професійної освіти (Л.Д. Федотова), інтеграції та диференціації організації навчання (І.Г. Ібрагімов).

Та не дивлячись на окремі науково-теоретичні доробки багатьох учених в даному напрямі, в практиці середньої школи ще недостатньо запроваджується інтеграція змісту навчальних предметів, недостає конкретних педагогічних, зокрема методичних, розробок інтеграції змісту предметів гуманітарного та мистецького циклу для учнів середнього шкільного віку, що обмежує можливість процесу внутрішньої взаємодії, взаємопроникнення гуманітарних знань,

ефективного підвищення якості навчально-виховного процесу та формування цілісної гармонійно розвиненої особистості учня.

Мета статті полягає у виявленні загальних механізмів і педагогічних умов інтегрованих процесів у навчанні та розробці інноваційних способів конструювання технології інтеграції змісту історії України та образотворчого мистецтва в середній школі.

Виклад основного матеріалу. Спосіб інтеграції людських знань складає основу сучасних загальноосвітніх технологій. Витоки ідей про педагогічну технологію знаходимо в працях відомих педагогів. Вона виступала предметом наукових дискусій на протязі багатьох сторіч. Жоден видатний педагог не міг обійти цю проблему. Назва інтегрованої технології походить від латинського слова, що означає цілісність, неперервність.

Інтегрована технологія - це сукупність процедур та операцій, які гарантують досягнення поставлених задач інтегрованого навчання. У сучасній методиці викладання предметів соціально-гуманітарного циклу проблема розробки і проведення інтегрованих уроків є актуальною, оскільки диктується завданнями розвитку особистості учня на основі його внутрішнього потенціалу та з урахуванням прогресивних культурно-історичних досягнень країни. Ця технологія (за В. Гузеєвим) може бути ефективною для предметів, результати навчання яких представлені у вигляді системи задач. До таких предметів можна віднести практично всі шкільні навчальні предмети, але сучасний світ фіксує народження нових напрямків науки і форм мислення, інтегруючих всі форми знання на гуманітарній основі. Гуманітарні предмети є найбільш інтегративними, тому що гуманітарне мислення піддає ціннісному осмисленню всю практику людства. Мова йде про наявність у людини окремої готовності як психологічної настанови, волі, як психологічного феномену і вміння, як гносеологічного утворення, а насамперед, їх злиття, нерозривну єдність. Крім того, переконання, як відомо, являють собою знання, які пройшли через світ почуття і волю дитини, що підтверджує їх глибоку єдність.

Таким чином, для того щоб досягти єдності соціально-психологічного в свідомості особистості, необхідно комплексне формування цих двох рівнів, цілеспрямований вплив не тільки на інтелект, але і на почуття особистості. Тому інтеграція одержаних знань стає особливо ефективною на основі гуманітарних предметів, які безпосередньо звернені до свідомості та почуттів людини. Світова філософська думка, пройшла шлях розвитку по спіралі та вернулась до ідей Платона про єдність матеріального та духовного. Розвинена людська чутливість - фундамент формування морально-ціннісних основ особистості, не передається через знання. Б.М. Неменський писав: „Тут потрібен особливий педагогічний інструментарій. І він є.

Самі дидактик ще не усвідомлюють, що для вирішення цих проблем, крім науковості необхідно передбачити ще й художність як другий рівнозначний дидактичний принцип загальної педагогіки. Тоді виникає як один з головних і рівнозначних методів пізнання шлях засвоєння змісту через його переживання - шлях мистецтва” [2, с.104]. Мистецтво – символ гармонійної людської діяльності, воно здатне будь-який шкільний предмет перевести в стан невідокремлюваного учнем, а навпаки, легко ним сприйнятого знання та уміння.

Одним з перспективних напрямків педагогічної практики ми вважаємо цікавий досвід гуманізації загальної освіти через розробку нової технології інтеграції змісту образотворчого мистецтва та історії України в 5 класі середньої школи, в основу якої закладено основний педагогічний принцип дії, ідеї фізіологічної та психологічної єдності сприйнятого враження, духовної переробки та творчого відображення історичного матеріалу. Реакція є основним елементарним життєвим процесом в біології, яка починається подразненням та закінчується дією. Це означає, що відчуття, асоціація та дія, які слідкують один за одним у всьому інстинктивному, утворюють єдине ціле.

Обґрунтованим положенням використання мистецтва у вивченні курсу історії України є вчення про асоціативні зв'язки. Значення асоціативного мислення в процесі навчання розкрив ще К.Д.Ушинський у своїх педагогічних працях [3,с.178]. В.О. Сухомлинський відзначав: «Сфера дій живопису і музики починається там, де закінчується мова. Те, що неможливо передати словом, можна сказати гармонією фарб, мелодією» [4, с.181]. В структурі інтегрованої системи вивчення предметів гуманітарного та мистецького циклу нами були використані загальні механізми інтегрованих процесів в освіті та дидактичні умови їх реалізації. На основі аналізу історико-генетичного, методологічного, гносеологічного, психологічного та інших аспектів інтеграції наукових знань до основних механізмів взаємодії наук ми віднесли такі: використання методів пізнання однієї науки в іншій, наближення до єдиного інтегрованого рівня, взаємовідображення наук (здійснення „зворотнього зв'язку” - відображення однієї науки іншою). Дія інтегрованих механізмів передбачає сукупність певних умов, які залежать від характеру взаємозв'язку та взаємодії між різними галузями знань.

В педагогічних дослідженнях певні кроки у виявленні та класифікації дидактичних умов інтеграції зробили С.І. Архангельський, Ю.І. Дік, В.Г. Разумовський, Л.В. Тарасов та ін. Наприклад, Ю.І. Дік та В.В. Усанов вважають, що успішне забезпечення інтеграції навчальних предметів можливе при виконанні таких умов: повинні співпадати об'єкти дослідження; в навчальних предметах, що інтегруються, використовуються однакові або близькі

методи досліджень; навчальні предмети, що інтегруються, будуються на загальних закономірностях, загальнотеоретичних концепціях. Ми вважаємо, що всі ці умови створюють певні можливості для реалізації ідеї інтеграції, але вони не є визначальними в забезпеченні інтегрованого процесу. При виявленні дидактичних умов інтеграції навчальних предметів нами за основу були прийняті дослідження, які розглядають інтегративні процеси в філософському аспекті (Н.Р. Ставська, А. Турсунов, М.Г. Чепіков та ін.) [5, с.15].

Нами були використані дидактичні умови інтеграції, які є загальнодидактичними, так як дозволяють забезпечити інтеграцію навчальних предметів гуманітарного та мистецьких циклів. До них належать: наявність спільних цілей та завдань навчання, наявність спільних об'єктів для засвоєння, реалізація спільних дидактичних принципів та методів навчання, використання єдиних понять та термінів, забезпечення логіки засвоєння навчальної інформації.

Шляхи реалізації інтегрованих зв'язків можуть здійснюватись різними способами, за допомогою яких учитель створює умови для міжпредметного навчання і відповідним чином організовує діяльність мислення учнів. Розроблена нами технологія інтеграції змісту історії України та образотворчого мистецтва в середній школі розглядається як дидактична структура, в якій реалізуються всі компоненти навчання; кожен з них має свою специфіку в умовах інтегрованого уроку, свій, відповідно до нього, інноваційний спосіб інтеграції змісту історії України та образотворчого мистецтва: візуально-інформаційний, процесуально-репродуктивний та творчо-пошуковий.

Візуально-інформаційний спосіб інтеграції змісту історії України та образотворчого мистецтва обґрунтовувався на психологічному феномені сприйняття – синестезії (грецького – *ouvalodyoig* – «одночасне сприйняття»), який складається з появи в людині сприйняття в тому органі почуттів, на який діє подразник. В інтегрованих предметах є ряд близьких за змістом інформаційних елементів знань, що роблять необхідним використання інтегрованого підходу до вирішення даної задачі. Вагомість цього підходу обумовлюється складністю проблем сприйняття, усвідомлення та засвоєння наукової інформації. Тому для досягнення функціонування даного способу в навчальному процесі аналізу історичної події ми використовували *mediendidaktik* (масмедіа в навчанні) мультимедійну дидактику, [6, с.351]. що поєднує в собі організацію дій з подачі вчителем та сприйняття учнями художньо-історичної інформації, засобами сучасних інформаційно-комунікаційних технологій, як традиційних засобів масової інформації (телебачення, кіно), так і засобів новітніх інформаційних технологій. Програмно-апаратні засоби та пристрої, що функціонують на базі обчислювальної техніки. відкрили нам широкі можливості інтеграції навчальних предметів.

Доцільним було також використання сучасних систем інформаційного обміну, що забезпечують операції збирання, накопичення, збереження, оброблення й передачі навчальної інформації. Використовувались також сучасні електронні нововведення для розвитку в учнів асоціативно-образного мислення, розвитку уяви, „візуалізації” навчального історичного матеріалу. У даному випадку це значно збільшило ефективність сприйняття історичного матеріалу, а в процесі запам'ятовування навчального матеріалу пізнавальний процес вимагав включення в оволодіння знаннями різних органів сприйняття. [7, с.27].

Таким чином, за допомогою мистецтва забезпечується візуально-асоціативне сприйняття історичного матеріалу, формується система художньо-історичних знань. Результатом використання наочності, яку було забезпечено за допомогою комп'ютера, дозволяють говорити про новий могутній інструмент пізнання - комп'ютерну графіку, яка не лише представляє знання у вигляді образів, а є важливим інструментарієм для створення віртуальних моделей та анімації, тримірного зображення минулих подій та історичних персонажів.

Основою *процесуально-репродуктивного способу* інтеграції змісту предметів гуманітарного та мистецького циклу є головна його ознака відповідного виду навчання - репродукування або відтворення зафіксованих в пам'яті школярів історичного матеріалу. Деякі його особливості ми відтворили в організації репродуктивних видів діяльності повторення, порівняння, перенесення, застосування та закріплення гуманітарних знань та здійснили шляхом перенесення знань одного предмета для вивчення навчального матеріалу іншого. Можливість даного явища зумовлена пластичністю нервової системи, а також парністю роботи великих півкуль головного мозку. При вивченні образотворчого мистецтва формуються окремі графічні навички, і одержані асоціації можуть бути перенесені на подібні види графічного відображення історичного матеріалу. Людина спілкується за допомогою слова. Значна частина інформації передається за допомогою зображення. А для того, щоб передати свої думки, почуття, висновки і знання найповніше, учні звертаються до графічного зображення.. Тоді, як стверджував Монтень ще в епоху Ренесансу, в 1552 році, учень не стільки відповідає урок, скільки завчає його діючи [8, с.17]. І тому, упровадження в навчальний процес технологій 3D-графіки створили не тільки необхідні умови для відображення історичних подій та персонажів, а також сприяли появі майбутніх професій для таких, ще незрілих 3D-аніматорів, художників та дизайнерів. У програмних продуктах 3D-графіки учні створюють архітектурні 3D-об'єкти історичної епохи, що містять у собі моделювання, анімацію та додаткові ефекти (висвітлення, гравітація,

властивості атмосфери). Серед найвідоміших систем учні одержали можливість використовувати: StudioPro, Extreme 3D. [9, с.84-89]

Як відомо, існує залежність між методом засвоєння матеріалу і здатністю відновити одержані знання через якийсь час. Якщо навчальний матеріал був звуковим, то людина запам'ятовувала близько 25% його обсягу, якщо інформація була представлена візуально-близько 30%, при комбінуванні дії (зорового та слухового) запам'ятовування підвищувалося до половини, а якщо людина залучалась до активних дій в процесі навчання, то засвоєння навчального матеріалу підвищилось до 75%.

Значним педагогічним досягненням є залучення самих учнів до участі в музично-художньому наповненні освітнього процесу. Таким чином реалізуємо принцип інтерактивності навчання – один із основних сучасних дидактичних принципів, що забезпечує результативність навчання. Алгоритм його практичної реалізації полягає у використанні *творчо-пошукового способу* інтеграції змісту історії України та образотворчого мистецтва. Це передбачало спонукання учнів до активних дій з самостійного пошуку наочного тематичного матеріалу з історії України, музики та образотворчого мистецтва, створення малюнків, скульптур, макетів, а також використання технічного графічного зображення програм 3D-графіки в процесі пізнання історичного матеріалу. Результатом такого креативного розвитку комплексу якостей особистості учнів, має стати самостійно створений (творчий) продукт: модель, макет, історична діорама.

Висновки та перспективи подальших розвідок. Таким чином, розроблено інноваційні способи конструювання технології інтеграції змісту історії України та образотворчого мистецтва в середній школі, які сприяють ефективному засвоєнню програмного матеріалу, розвивають емоційну пам'ять, допомагають засвоїти учням знання як елементи цілісної, єдиної системи. Взаємодія пізнавального і художньо-естетичного інтересів дітей дає можливість синхронного розвитку сенсорних процесів та формуванню художньо-історичного світогляду учнів. Практичне втілення в навчальний процес середньої школи вивчення курсу образотворчого мистецтва на основі навчального матеріалу історії України сприяє формуванню умінь виділяти історичне джерело в творах мистецтва, правильно узагальнювати та оцінювати одержану інформацію про історичну епоху та глибокі корені мистецтва України, засвоєну із різних художньо-історичних джерел, спільно формує логічно – образне мислення учнів та художньо-історичну картину світу. Запропоновано шлях розвитку школярів від естетичного сприйняття до творчого втілення історичних подій у художній формі, що може стати інструментом вирішення глобальних потреб у період розвитку

суспільства

Література:

1. Коменский Я.А. Великая дидактика .Изб. пед. соч. - М., 1955.- С.285
2. Неменский Б.М. Пути очеловечивания школы. Новое педагогическое мышление / Под редакцией А.В.Петровского, 1989. – С.104.
3. Ушинский К.Д. Полное собрание починений.- М.,1948.-Т.7.- С.178
4. Сухомлинський В.О. Вибрані твори: В 5 т.- К.,1976-1977.-Т.1.- С.181.
5. Крымский С.Б.Пути формирования нового знания в современной науке. – К., «Наукова думка», 1983. – С.15.
6. Дичківська І.М. Інноваційні педагогічні технології: навч. пос. / І. М. Дичківська. – Київ: Академвидав, 2004. – 352 с.
7. Проблемы эстетического воспитания подростков. – М., 1994. – С.27.
8. Lay Exp Didaktik 3 Auff, s. 17 fl
9. Вергунов С.В. 3D-модель и 3D–моделирование в промышленном дизайне / С. В. Вергунов // Педагогіка вищої та середньої школи : зб. наук. пр. / Мистецька освіта в Україні (теорія, методи, технології) / редкол.: В. К. Буряк (гол. ред.) та ін. — Кривий Ріг : КДПУ, 2009. — С. 84 – 89.

References:

1. Komenskiy Ya.A. Velikaya didaktika .Izb. ped. soch. - M., 1955.- S.285
2. Nemenskiy B.M. Puti ochelovechivaniya shkoly. Novoe pedagogicheskoe myshlenie / Pod redaktsiey A.V.Petrovskogo, 1989. – S.104.
3. Ushinskiy K.D. Polnoe sobranie pochineniy.- M.,1948.-Т.7.- S.178
4. Sukhomlynskiyi V.O. Vybrani tvory: V 5 t.- K.,1976-1977.-Т.1.- S.181.
5. Krymskiy S.B.Puti formirovaniya novogo znaniya v sovremennoy nauke. – K., «Naukova dumka», 1983. – S.15.
6. Dychkivska I.M. Innovatsiini pedahohichni tekhnolohii: navch. pos. / I. M. Dychkivska. – Kyiv: Akademvydav, 2004. – 352 s
7. Problemy esteticheskogo vospitaniya podrostkov. – M., 1994. – S.27.
8. Lay Exp Didaktik 3 Auff, s. 17 fl
9. Verhunov S.V. 3D-model y 3D–modelyrovanye v promyshlennom dyzaine / S. V. Verhunov // Pedahohika vyshchoi ta serednoi shkoly: zb. nauk. pr. / Mystetska osvita v Ukraini (teoriia, metody, tekhnolohii) / redkol.: V. K. Buriak (hol. red.) ta in. — Kryvyi Rih: KDPU, 2009. — S. 84 – 89.